

А П Ъ С Н Ы

Ареспубликатә ҳаынтқарратә усҳәартә «Аңснымедиа»

2023 ш. ноиабр 2 № 67-68 (21.490)

Аикәшаҳатра рнапы ацарѣит

Жыѣарамза 27 рзы Акәа ақалақь аҕы В.Г. Арзынба ихъз зху Акәатәи Жәларбжъаратәи аҳаирбағәза акомплектә еиташьақьыргылар азы Аикәшаҳатра анапатыѣра мѣапысит. Уи ихы алаирхәит Аңсны Аҳәынтқарра Ахада Аслан Бжъаниа, хәа адырра ҕанатойт Аҳәынтқарра Ахада ипресс-матзура. Аңсны Аҳәынтқарра Анапхгареи Зтәкпхықәра Хәаақәтѣоу Аилазаарей «Аинфраструктуратә Рѣиара» аҳәынтқарра-хазхаталатәи апартиорра азы Аикәшаҳатра рыбжъартеит. Аикәшаҳатра аҳаиртә еимадара айташьақьыргылар хықәкыс иқатцаны В.Г. Арзынба ихъз зху Жәларбжъаратәи аҳаирбағәза «Акәа» амазаратә комплекс айташьақьыргылар амаапгара иазкуп. Аусшәкәи анапатыѣра Урыстәйләтәи Афедрация аекономикатә рѣиара Аминистррей Аңсны Аҳәынтқарра аекономика Аминистррей аинвестор иалкаара азы имѣапыргаз аконкурс аихшьаалақәа рыла имѣапысит. Аикәшаҳатра анагзара ахәаақәа иртагзаны аеродром ахархәаратә хәартәхара еиташьақьыргылахоит. Аинвестор зоура 3 100 метра, зытбаара 45 метра ркынза иназо аштытпраарта-тәаратә цәахәа ареконструкция мѣапигоит, уи иабзоураны хәамтәзтәи Урыстәйла итрыжъыз рейпш ахәаанырцә итрыжъызгы аҳаирпланкәа рыдыкыларазы алшара кәлоит. Апроект ала иазпхьагәтәоуп аеродром аҕы иҕыцу аикәырхаратә станция

аргылар, иара убас азыштыратә шыақьылазашьей арыцкьаратә еикәыршәыгақәеи рышьақьыргылар, аҳаирплан шьтпраарта ацәа ақәлара ацәыхьчара иазку аусурақәа рымѣапгара ухәа убас жәларбжъаратәи астандарткәа инарықьыршәаны аусмѣапгәтәкәа рынагзара. Иргылахоит иара убас иҕыцу апасацьыртә терминал, ирҕыцхоит аҳаирбағәза атоурыхтә хыбра аҕеитыш. Атерминал ҕыц ақәша-мыкәша еиҕкаахоит зымехак тбаау апарктә зона. Аҳаирбағәза атоурыхтә хыбраҕы аофициалтә хәҕқәеи аделегациякәеи рыдыркылахоит. Иҕыцу аҳаирбағәзатә комплекс ҕыц саатқ иалагзаны иаунажыыр алшоит 1300-шык апасацьырцәа. Атерминал ҕыц аргылар инамаданы, аҳаиртә бағәзакны иргылахоит еҕырт административтә-усеиҕкааратә хыбрақәагы, абылтәйтәартәтә комплекс назлоу.

«Аңсны Аҳәынтқарразы аҳаиртә бағәза аусура айтәхыцкыра, хәарада, акрызтәзкуа хтысуп. Ишдыру еицш, ари ацхьа апроеке анагзаразы ацкәрақәа хәаақьызтә Аиҳабырабжъаратә еикәшаҳатра азырхиара иазкыс аусура ду мѣапган. Иахьа изтәоу аҳәынтқарра-хазхаталатәи аусеицуразы Аикәшаҳатра ишьақәнарғылоит аҕхәара, ацкәрақәа, акомплекс арҕыцрей айташьақьыргыларей ирзоужьо афинанскәа рымехакы уинахыстәи ахархәара шымѣапысуеи. Аҳәынтқарра иахатәтәны инхоит

аеродром, аеродромтә инфраструктура, аҳаиртә вокзал атоурыхтә хыбра, ѣ-цакык змоу аобиект астатуси ахъзи «В.Г. Арзынба ихъз зху Акәа ақ. Жәларбжъаратәи аҳаиртә бағәза».

«Хәақхьака иахъыпшуп апроеке анагзаразы еицәхъеицш аусура. Агәра хҕоит, аҳаиртә бағәза аусура хтәйла аҕиара иацхраауа ак акәны ишықало», - лхәеит апыза-министр актәи ихатыпуаф, аекономика аминистр Кристина Озган.

Рашид Нурғалиев, ЗХД «Аинфраструктуратә рѣиара» зхатәу, Аңсны анапхгара итабуп хәа рейхәеит ирыдигалаз аҳаиртә бағәза арҕыцразы апроеке адгылар ахьартәз. «Аңсны апсшьяртәкәа рахь атуристцәа иаадырпшуга аинтерес есышықәса иазхәуеит. Аҳаиртә бағәза аартра иабзоураны апсшьярцәа ирласны, насгы иманшәаланы Аңсны акуорткәа ртәара алнаршоит», - ихәеит иара, иағызгәеиҕеит хәамтә иақәшәо аҳаиртә бағәза ареспублика иамоу атуристтә лшара аизырхара ишацхраауа.

«Хәра нап ахаркуеит зымехак тбаау апроеке анагзара, ацхьа игылоу хықәкуп - аеродром айташьақьыргылар. Аамтә кьаҕк иалагзаны аперрон ыртбаахоит, ирҕыцхоит аңскы мѣақәеи аштытпраара-тәартәтә цәахәеи, иара убас алашарардыргала еикәыршәахоит. Уи хымҕада иаҕахуп Аңсны Аҳәынтқарра жәларбжъаратәи аимадара ахацыркразы», - ихәеит Зтәкпхықәар Хәаақәтѣоу Аилазаара «Аинфраструктуратә Рѣиара» адиректор хада Сергей Грибков. Иара убас иазгәеиҕеит иуникалтәу аҳаирвокзалтә комплекс аргылар ишалаго, ихәеит агәра шигә Аңсны Аҳәынтқарра ауаапсырей апсшьярцәеи Акәа аҳаиртә бағәза ишақәнагоу еицш ахәшыршәо, аамтәқәак рнафс ахәшьара харак шартә. Анапатыѣра иазкыс аусмѣапгәтә иалахьын Аңсны Аҳәынтқарра Ахада ихатыпуаф Бадра Гәынба, Апыза - аминистр Александр Анқәаб, Аңсны Жәлар Рѣизара Аиҳабы Лаша Ашәба, Ахада Иадминистрация Анапхгафы Абесалом Кәарчия, Апыза - аминистр актәи ихатыпуаф, аекономика аминистр Кристина Озган.

Аңсны Ахада Иусцқала

Аңсны Аҳәынтқарра Ахада Аслан Бжъаниа Иусцқала Али Цьалал-ица Мухаммад Шьамтәйләтәи Арабтәи Ареспубликаҕы Ацыдалкаатә зинмчы змоу Аңсны Аҳәынтқарра ацхаражәхәафыс дкәтәоуп. ***

Аңсны Аҳәынтқарра Ахада Аслан Бжъаниа итижъыз Аусцқала Ақәба Даур Вадим-ица Аңсны акультура аминистр иматцуратып ақынтәи ихы дақәиттәу. Аусцқаҕы ахәтакахьала иазгәтәоуп: «Ақәба Даур Вадим-ица даҕа усурак ахь ииасра инамаданы, Аңсны Аҳәынтқарра акультура аминистр иматцуратып

ақынтәи ихы дақәиттәзаит. Аамтәла Аңсны акультура аминистр инапынцәкәа рынагзара лыдтәзааит акультура аминистр ихатыпуаф Динара Смыр». ***

Аңсны акультура аминистр Даур Ақәба ителеграмм-канал аҕы Аңсны акультура аминистр иматцуратып шаанинжыуа азы ахәамтә кәитцеит. «Сара ас еицш азбамтә сидыскылеит даҕа усурак ахь сиасра инамаданы. Аминистр иматцуратып аҕы сусура аамтә иалагзаны хара ихалхаршаз мацзам, аусеицызуаз доусы рыхшыѣи рымчи еилацаны аинтерес зтәоу амѣа ду

ханысит. Ари иухамыштуа, аинтерес зтәоу апроекекәа, аимадара ҕыцкәа рыбжъатцара, есымша адырра ҕыцкәа рырхара, ухәа рыла иҕәйлтәааз цышәан, - хәа иоуеит Даур Ақәба. Иарей акультура Аминистрра аколлективи акультура аусзуѣцәеи хра злоу русеицуразы итабуп хәа рейхәеит. «Шәарей сарей хусеицура аинтерес зтәоу хра злоу аамтәны икан. Сара ахаангы исхаштраны сыказам шәара исышәтәз ацхыраарей адгыларей ҕаыкыла шәнапы злаку аусазнейрей ркны», - хәа азгәеиҕеит Даур Ақәба.

Аинвестициатә программа анагзара иалацәажәеит

Иаххысыз амчыбжъ азы Апыза-министр Александр Анқәаб шыатанкылатәи аргыларазы Аусбарта анапхгафы Тәмыр Агрба далархәны 2023-2025 шш. Аинвестпрограмма ала иазпхьагәтәоу аусмѣапгәтәкәа рынагзара аетапкәа, аминистрцәа Рѣилазаара аҕы 2023 шықәсазы ишьақьыргәтәоу асия инақьыршәаны, еиуеицшым аобиекткәа рҕы аргылареи-еиташьақьыргыларатә усурақәа рынагзара, иара убас Аҳәынтқарра Ахада Ирезервтә фонди аминистрцәа Рѣилазаара Аррезервтә фонди ркынтәи иазоужьыз апаратә хархәагақәа рыла айташьақьыргыларатә усурақәа рынагзара шымѣапысуа далацәажәеит.

2023-2025 шш. Аинвестициатә программа ала 2023 шықәсазы рынагзара азпхьагәтәоуп 24 усмѣапгәтә. Урт рхарцъ азейпш еиццалыт 1 млрд. 215 млн. маат ркынза иназоит. Зфинанстәра мѣапгоу, зейташьақьыргыларагы ахыркәшарахь инейхьоу аобиек-

хейт 175 млн. маат.

Афымцаеицшартә «Акәа» аҕы ареконструкциятә усурақәа рымѣапгара ашътахь амчхара 80 МВт. ркынза ишьтхьхоит.

Акәа ақалақь, Цьонуа, Гәлиа, Воронов, Коҕония, Абазәа рымѣақәа рҕы арееиратә усурақәа мѣапысуеит.

Гәлырпшә араион аҕы амѣақәа реиташьақьыргылар аизкны цшьюсмѣапгәтәк азпхьагәтәоуп, урт рахьынтә хпә хыркәшоуп.

Ткәарчал араион аҕы Ткәарчали Акармарей еимаздо амѣа (16 км) шыатанкыла айташьақьыргылар аизку аусурақәа мѣапысуеит, урт 2024 шықәсазы ихыркәшахоит. Ткәарчал ақалақь, Ахақәитра Апроспект аҕы азымѣанга айташьақьыргылар анагзара иаҕуп.

2023 шықәсазы Гәлырпшә араион аҕы Икьакоу Абзатаратә Црытқәа Рполигон аикәыршәара иадхәалоу аусурақәа хыркәшахоит лассы.

ткәа ирықәхарцъу апаратә хархәагақәа рзейпш еиццалыт 900 млн. маат ркынза иназоит, еҕырт иаанхаз аусурақәа финанстәра хазтәу ашықәс нтәаанза имѣапгахоит.

Псоуи Акәеи еимаздо амѣаду иахьыуашәшәыроу ахәтақәа рҕы ацаргәатә тызкәа шыатанкыла реиташьақьыргылар хыркәшахоит. Афымцеицшартәкәа «Алаҳазы» хазтәу ашықәс нтәаанза ареконструкция анхыркәшахалак ашътахь етап-етапла амчхара 20 инаркны 80 МВт ақынза ишьтхьхоит. «Бзыл» амчхара - 125 инаркны 250 МВт. ркынза. Гәдоуа ақалақь аҕы х-мѣадук рҕы айташьақьыргыларатә усурақәа нагзоуп, иарбоу аобиекткәа ахархәарахь ирытәоуп.

Псоуи Акәеи еимаздо амѣаду арлашаратә усурақәа мѣапысуеит, урт хазтәу ашықәс нтәаанза ихыркәшахароуп. Акәеи Очамчырей еимаздо амѣа арлашара нагзоуп, уи иадхәаланы ѣ-етапкны имѣапгаз аусурақәа ирықәхарцъ-

Зейццалыт 270 млн. маат ркынза иназо Ареспубликатә биуцет ахатә хархәагақәа рыла 74 усмѣапгәтә анагзара азпхьагәтәан, урт рахьынтә 48 хыркәшоуп, еҕырт ашықәс нтәаанза инагзахоит. Иазпхьагәтәоу аусмѣапгәтәкәа рхыпхьазараҕы икоуп асоциалтә цакы змоу аобиекткәагы мацымкәа.

Аңсны Аҳәынтқарра Ахада Ирезервтә фонд ахарцъ ала рфинанстәра мѣапгоуп 23 хәынтқарратә контракт. Имѣапгаз афинанстәра азейпш еиццалыт 13 млн. маат ркынза иназоит. Инагзоуп 19, еҕырт рынагзара мѣапысуеит. Зызбахә хәоу аусмѣапгәтәкәа рхыпхьазараҕы икоуп апсабаратә рыцхарақәа рыхкьа-пкьақәа рымѣақәтәрей урт рапхьыркәкәа-арей ирызку аусурақәа рынагзара, ацхәкәа рыргылар, ацаргәатә тызкәа рыргәгәара.

Аминистрцәа Рѣилазаара Аррезервтә фонд ахархәагақәа рыла иазпхьагәтәан 39 усмѣапгәтә,

Агәалашәара амш

Жьтаарамза 30 рзы Аңсны иазгәартит аполитикатә репрессиақәа ирылазыз ргәалашәара Амш. Арепрессиақәа миллионшыла акгы зхарамыз Асовет Еидгыла ауа-аңсыра рыпстазаара ҫахнатәеит. Аңсуа жәлар ракәзар, уи акыр ааха ду рнатейт. XX ашәышықәса

30-40-тәи ашықәсқәа рзы быжынызықьшык инареиҳаны арепрессиақәа ирылазыз рбака Акәа ақалақь, Апарламент аҫаңхьа икоу асквер аҫы ишыақьыргылан жьтаарамза, 2011 шықәса рзы адач зкәыршоу Амонумент ахахә ду асахьа амоуп. Абака автор – асахьаҫыхь Зураб Тьжәба.

иалхыз Қырттәыла Акоммунисттә Партия Аңснйтәи аобком 51-шык алахәылацәа ркынтей латцарамза, 1937шықәсазы арепрессиақәа ирықәыршәан, анафсгы ирейхс-ны ишыын 39-шык. 1936 шықәсазы иалхыз Аңсны ЦИК 120-шык алахәылацәа ркынтей арепрессиақәа ирықәыршәын 78-шык. 1937 шықәса инаркны 1942 шықәсанза Аңсны анаукатәи арҫиаратәи аинтеллегенция ахатарнақәа реиҳафшык тархан.

Аполитикатә репрессиақәа ирылазыз ргәалашәара Амш Аңсны 2006 шықәса инаркны иазгәартит. Иара убаскан иаңдан Ахәынтқар-ра Ахада икны икоу аполитикатә репрессиақәа ирықәшәаз рреабилитация азы акомиссии ейхьзылоу ассоциацией. Аполитикатә репрессиақәа ирылазыз рбака Акәа ақалақь, Апарламент аҫаңхьа икоу асквер аҫы ишыақьыргылан жьтаарамза, 2011 шықәса рзы адач зкәыршоу Амонумент ахахә ду асахьа амоуп. Абака автор – асахьаҫыхь Зураб Тьжәба.

Ацарадырратә цәыргакәца

Абцарамза 1 инаркны абцарамза 3, 2023 шықәса рзы Акәа ақалақь аҫы II Жәларбжьаратәи ацарайуртабжьаратәи ацарадырратә цәыргакәца мҫаңысраны икоуп. Уи мҫаңаҫаит Аңсны икоу Урыстәыла аус ацуразы Ахатарнакреи Аңсны икоу Урыстәылатәи Афедерация Ацхаражәхәртеи Аңсны ацара Аминистррей русеицүра абзоурала.

Ацәыргакәца ахықәкы хаданы икоуп ирейхазоу ацарайура аганахьала аихьзарақәа рзыргареи Урыстәылатәи ацаратә программақәа рахь ауаажәлар-ра разҫылымхара ашытыхрей. Ихьыпшым ахәынтқаррақәа Рейшызара иаку аинформациятә ацарадырратә ацакыра аццара, Урыстәылатәи Аңснйтәи ацарайуртатә ейҫкаарақәа рыбжьара аусуратә еимадарақәа рышыақьыргылар, иара убас атыпәнтәи ашкәлкәи ацарайуртақәи Урыстәылатәи Афедерация ацаратә усхк аҫы икоу ихадоу ахырхартақәи аҫагылазаашьақәи деилыркаара.

Ацәыргакәца рхы аладырхәраны икоуп Урыстәылатәи ире-

ихазоу ацарайуртақәа жәаҫа. Урт рхыпхьазараҫы икоуп: Г. Р. Державин ихьз зху Тамбовтәи ахәынтқарратә университет; Кәбантәи ахәынтқарратә университет; Н.И.Пирогов ихьз зху Урыстәылатәи Амилаттә ацарадырратә Медицинатә Университет; Ааглыхратә технологиақәи адизаини рзы Санкт-Петербургтәи ахәынтқарратә Универси-

тет ухәа убас егыртгьы. Иаарту аиҫҫәажәарақәа рымҫаңгара ахәаақәа иртәгзаны, алахәылацәа зегьы ацарайуртақәа рхатарнақәа хатала ирыҫҫәажәартә ейпш алшара рзаңцахойт. Иара убас, ацәыргакәца ахәаақәа иртәгзаны рымҫаңгара азпхьагәаҫоуп алекцияқәа, ирейхау ацарайуртақәа рыртцаратә программақәа рзыргарақәа ухәа ирацәаны аусмҫаңгатақәа.

Аңснйтәи арцаҫцәа рзы

Ацара Аминистрра, Урыстәыла ирейхазоу ацарадыррей анаукеи Рминистрра, Нхытц-Кавказтәи Ауниверситет азиндырратә Институт адиректор ихатыпүаҫ Алексей Жуков апроеҫт далацәажәо иазгәейтәит: «Ари апроеҫт ус баша ицәырымтцәит. Хара Аңсни Урыстәылеи рцарадырра асистемақәа реишәшәалара иазкны Урыстәыла ирейхазоу аца-

хра иазку акурскәа мҫаңыргойт. Нхытц-Кавказтәи Ауниверситет азиндырратә Институт адиректор ихатыпүаҫ Алексей Жуков апроеҫт далацәажәо иазгәейтәит: «Ари апроеҫт ус баша ицәырымтцәит. Хара Аңсни Урыстәылеи рцарадырра асистемақәа реишәшәалара иазкны Урыстәыла ирейхазоу аца-

радыррей анаукеи Рминистрра адца нахәгзойт. Аңсны ацара Аминистррей хареи абар шыта жәы-шықәса ирылагзаны хра злоу аусейцүра хабжьоуп. Иарбоу аамта иалагзаны Аңснйтәи арцаҫцәи ахәынтқарратә матурауаи рзанааттә дырра аҫазара ашытыхра азы планла ишыақьыргылоу апрограма анагзара мҫаңысуейт. Акурскәа иахьа ихацыркхейт, шымш урт Акәа ақалақь аҫы имҫаңыслотит, шымш – Гәдоутә. Иара убас Очамчыра ақалақь аҫы. Акурс апрограма аилкаара ашытахь, азызырҫәа иалкаау ахыдтақәа нарыгзойт, азшыа артойт, анафс акурскәа ишырхысыз ала асертификат роуейт».

Александр Жуков иажәақәа рыла, Нхытц Кавказтәи Афедералтә Университет аспециалистцәа аҫхьа Аңсныка иаауейт абцарамза 13 рзы. Урт ускантәи раара ахәаақәа иртәгзаны ахәынтқарратә матурауаа рзы азанааттә дырра аҫазара ашытыхра иазку акурскәа мҫаңыргойт.

Агәлымтцәахқәа рҫаңхьа имчыдоуп аңсра

Абри ашыза алкаа ҫаҫтоит адипломат қәыпш, атцарауаҫ, ганрацәала здырра хара-кыз Адгәыр Чегия изкыз апоезия ахәылқаз сахьалахәыз.

Аңснйтәи ахәынтқарратә университет акны апрофессор, ейцырдыруа ажурналист Екатерина Бебия лнапхгарала ажурналистика астудентцәа ейҫыркааит Адгәыр Виктор-ипа Чегия ипоезия ахәылқаз.

Ахәылқаз ашқа иа-аңхьан автор итаацәа, аус ицызуаз иҫызцәа, атцара зиртцоз астудентцәа.

Насың духарын ари ахәылқаз далахәызтгьы ашәкәқәа аҫа «Поле контрастов», «Монолог» аҫызтцаз Адгәыр Чегия. Иара идунеи иҫсахит шықәсыб-жак аңхьа. Дазцеит изаацәан даҫа дунеик, игәыблыра ду, игәалашәара лаша дыздыруаз ирызныжыны.

Иҫьюшьяша зцакы ацәлоу аҫаеинраала ссиркәа аҫызтцаз, занаатла идипломатыз Адгәыр апоезияҫыгы ихатәи дунеи тбаа шимаз, абафхатәра чыда шилаз зегьы ирыздыруамызт. Уи азын акәхап ахәылқаз аиҫкааҫ Екатерина Бебия «Хааигәа икан иҳазгәамтәз», хәа аыхьзылтцазгьы. Ицәыримгоз ипоезия ацәла агәылапшра иазкын ари айцылар.

Ауниверситет ажурналистика астудентцәа Аделина Царгуш, Лана Коф-оглы, София Жыба, Лолита Запшба, Милана Кәйтцни, Ека Цуцинизе, ухәа исахьаркны, аҫы ахатцаны иаңхьон Адгәыр Чегия иажәеинраалақәа. Автор дыфунан урысшәала, астудентка Мадина Амцпха аҫышәала илырцәажәаз аҫаеинраала даңхейт.

Амцабз хабьлуейт, ихалкьойт аҫа Аңшзара иашаз адауаңшықәа Аимгаеимцара иахнартоит Ххатә лахьынтца аццара...

14-шықәса зхытцүа Адгәыр Чегия илха Наала Чегия даңхейт лаб иажәеинраала, уи дырбан авидеонцәмтала. Автор иахәшья Астанда Чегия-пха лықәгылар угәатцанза уейлнәшьяауан, уцәа утанарзызон аиахәшья лылаб-жыш зхызсоз аҫаеинраалақәа.

Аицылараҫ дықәгылейт Адгәыр Чегия Адәныкәтәи Аминистрраҫ аус зциуаз: иахьа ауниверситет апроректорс икоу Максим Гәынцья. Иара дзаа-аҫгылейт жәларбжьаратәи аизыҫкаашьақәа рфакультет аҫа-

культет аҫы иусура атәи. «Даара итаулаз шызан, дахьаамыртызар қалап ианаамтәз. Сгәанала иажәеинраалақәа рымацара рақәым иахзаанижыыз, иахзынижыит ахәамта ейпшу аилкаа: бзиа шәеибабала, шәааигәа икоу деилышәкаала ибзианы, иқалап уи акы дацәыпхашьозар, ихы изе-итамхәозар, дзыргатәызар, шәе-ицхыраала, абасшәа икоуп хҫыза ацәла иааңхьара», – иҳәейт иара.

Гьаргь Думаа иқәгылараҫы игәалаиршәейт Адгәыр Чегия дипломатк иахасабала иусура атәи. «Адгәыр Чегия деицырдыруейт дипломат дуны. Имачымкәа аҫьабаа ибейт. Хара хазхазтцаз атәым хәынтқаррақәа зегьы рахьдцаны, дахьықаз зегьы рейха ихадаз адокументқәа иара инапы итижыит, идырра ааирпшит. Дышпоетыз сара ианеилыскааз ааигәазоуп, ишәкәқәа санрыпхьа абри инагзаны дысзымдырзозарын хәа агәаанагара соуит. Итабуп иаңсоу хҫей изы абри ашыза ейҫызкааз», хәа ихиркәшейт уи иқәгылар.

Агәалашәара аҫа лхәейт атыхәтәаны иара аус ахьмуаз, жәларбжьаратәи аизыҫкаашьақәа рқафедра аихабы Есма Гәыргәылиа, лылагырз дарцәажәомызт лшыза дахьихцәажәоз, «икәыгаз, иразыз, мөхақы тбаала здыррақәа хара-кыз, иарбан зцааразаалак узизацаауаз узизбон, астудентцәа драгьажәшан. Хара дахцәызит ашыза лаша». Агәалашәаратә аҫа рхәейт убасгы астудентцәа Сариа Аргәын-пха, Тәмыр Плиа.

Аицылар хыркәшо уи аиҫкааҫ Екатерина Бебия-пха итабуп хәа лахәо ашәт шытырәқәа ллыр-кит, атҫей лаша Аңсны дазызааз иан Медея Чегия-пха. Шықәсы рацәала хцарайурта хада аҫы аҫар ейтцазаазо лаазамта даҫа-калагы калашья имамызт.

Наира САБЕКИА

Арратә царайурта 23 шықәса

Акәатәи ирейхау арратә дцақатцаратә царайурта аартуижьтәи 23 ш. ахытра иазкынап атәылахьчара Аминистрра акны имҫаңысит агәыргьаратә ей-латәара.

Уи рхы аладырхәит аминистрра анапхгарей, ацарайурта арцаҫцәи, зхыпхьазара маңшым аушьтымтәцәи.

Арратә царайурта аңдан октиабр 31, 2000 ш. рзы Аңсны атәылахьчара аминистр идцақатцарала. Уи аахыс ззанааттә зықатцара хараку жәаҫыла афицарцәа ейтцазаазахьоу ирейхазоу арратә рцаратә тып хаданы ишыақьыргылахеит.

Атәылахьчара аминистр Владимир Ануа аусмҫаңгата иа-лахьыз дрыдныхәало: «Ацарайурта аңцарей аҫиарей аҫоурых

иузақәымтхо иадхәалоуп Аңсны Арбьар мчкәа ртоурых. Уи аңдоуижьтәи атәылахьчара аминистрра анапхгара хәы змоу ахамтақәа рыла иалыркаахьоу афицарцәа акыр рабицарақәа ейтцанаазахьейт. Аушьтымтәцәа азәыршы хтәыла Арбьар мчкәа ркны аҫақьықәра хараку зцу амацүрақәа ныкәыргыхейт. Иахьа ацара зто гәеизхаразароуп асейпш захатыр хараку ацарайуртакны шәдырра аизырхара ахьшәразкхаз.

Зпшәа хараку арцафратә ейлазаара еснагь рдырра ейздырхауейт Урыстәылатәи зыхьз-зыпша хара инахьоу арратә царайуртақәа ркны.

Ишәзеиҫгәасшәоит агәабиара, аҫаҫан лаша Аңсадгьыл ахьчаразы ихырхагоу аусура» – хәа азгәейтәит.

АҒЫЗА ИЗЫ АЖӘА

Д.С. Бжъаниа диижътеи 70 шықәса атра иазкны

Жәжәи зуси еснагъ еицыз, еицырдыруа атцарауа-археолог Демур Семион-игъа Бжъаниа икамзаара иагъа аамта рацәа царгъы иуадаууп адкылар. Д. Бжъаниа пұсабаралеи доухәлеи игъәаз, ибеиаз, акыбаф чыда злаз уащын. Агъсуареи аламыси дырзышәа хәащын, ащыза изы дгәи-былщын, дыгәраган. Хәарада, атцарадыррафгы убас дыкан. Археология имариам азанаатқәа ирхыпұхызалоуп. Адәныкатәи агъшаарақәа ауащы дыпұнашәоит, еиуеипұшым иказшьатә чыдарақәа цәырнагоит. Д. Бжъаниа дахыиказалакгы иаамсташәареи иуащреи ахра руан, ус икан иара иказшьа, идуней.

Д. Бжъаниа диит 1953 шықәса абцарамза 3 рзы Ақәа ақалақь. 1971 шықәсазы Н. А. Лакоба ихъз зху Ақәатәи 10-тәи апсуа школ далгоит. Уи ашьтахь дталоит Карттәи арцәфратә институт. Арратә уалцшыа ани-хига ашьтахь Д. Бжъаниа ицара ииангоит Ақәатәи арцәфратә институт атоурыхтә факультет ашқа. Уақа ицара аныхиркәша аусура далагоит Апсуатцәаратә институт археология ақәша ақны. Иара убрақа аус иуан ицстазаара атыхәтәантәи амшқәа рқынза.

Жәәхәарада, Д. Бжъаниа археолог – атцаащы иахасабала ишыақәгылар зыдхәалоуеицырдыруа апсуа археолог В. Бжъаниа иоуп. Уи усқан, 1968–1988 шш. раан, СССР Атцарадыррақәа Ракадемия иатгәыз Москва тәи археологиятә институт аусзуащыс дыкан. Хәтәла инапхгарала Тамшътәи Бамборатәи аиланхартәкәа рфы имәапысуаз археологиятә пшаарақәа раан ауп икәыпшыз Демур апцшәа ду ахьиоуз. Уақа итәит иара ажышьатә методикеи, археологиятә материал атцаашъеи, аус рыдулашьеи. Д. Бжъаниа аңбаа рацәеи амч дуи рыкәирзит ихъшәоу аңбази заатәи аихеи раамта иатгәыз Тамшътәи аиланхартә атцаара. Рыцхарас икоу, ари ащыза илыпшаалыху абақа иазку аматериалқәа атцаарадыррала ахархәара интқааны рытара дахыымзеит.

Ицстазаарафы иус хаданы икан хәа азухәар алшоит 1979–1980, 1984 шш. раан Гагратәи апсыжыртәфы иаарпшыз апшаақәа. Урт апшаарақәа иры-

цқан 2000 шықәсазы. Иахъазы уи апсыжыртә инагзаны итцаам. 2009 шықәсазы 126 нышәынтра тцаан. Урт аматериалқәа инарыкәыршәаны В. Бжъаниеи иареи иркыпұхыт амоногра-

фия «Гагратәи ижәйтәзатәиу апсыжыртә» захъзу. Аусумта кыпұхын апсыжыртәкәа рпланқәа арбаны, комплексла еихшаны. Ари апсыжыртә аамтала иатцанакуан XII–VIII, ма X–VIII ашә. Хашыкәспұхызара қалаанза (хара хгәаанагарала атыхәтәантәи аамта еиха атцабырг иаза-аигәоуп). Ари абақа иунарбоит колхидатәи акультура алокалтә вариант. Иара убри аамтазы арақа иалан протомкоттәи абақақәа ргәығи Ақадатәи Кавказ кобантәи ажәйтәратәи аелементқәа.

Археолог ақәғиара зцыз иусура ааннакылеит Апсны Аңыңытәылатә еибашъра (1992–1993 шш.). Демур Бжъаниа аибашъра далагылан. Аибашъра рапұхәтәи амшқәа раан ауп ианырыблыз Апсуа институт. Назаза амца иалаблит археологиятә матери-алқәеи, архиви, абиблиотекеи. Икалап, итаацәаратә трагедиеи, аибашъра ашьтахьтәи аблока-деи, аинститут афы ишьтаз аматериалқәа ахьицәызызи рзы акәзар икандидаттә диссертация ихъчаанза Д. Бжъаниа ипстазаара зыркәафыз. Уи аихарак оны ихиркәшахъан 1980 шықәса антцәамтазы.

Апсны Ахәынтқаррафы агъстазаара тышәынтәало ианалага археологиятә усурақәагы хацыркын. Иара дызлахәыз археологиятә усурақәа ирылаган Ғыпұсы хәа иахъашътоу атыцағи, заатәи абжъаратәи ашәышықәса иатцанакуа Гагра араион апсыжыртәфы. Ихада-роу хтысны икалеит иара изы

2001–2006 шш. раан рапұхәтәи апсуа-аурыстә экспедиция иа-лахәхара. Урыстәыла аганахъа-ла хадара азыруан апроект И.В. Горлови И.М. Безрученкои. Ускан Ақәатәи абаагәарақны итцаан V–VI ашә. афбатәи азбжа иатцанакуа аныхабаа, 2005 шықәсазы Д. Бжъаниа атцаара далагеит иа-ақәымтцзакәа архәцәа итадырб-гоз, ианаамтаз даара ибеиаз Аеымардатәи апсыжыртә. Аеы-марда апшаарақәа анымәапыр-гоз ипшааит Цандрыпұшь ахапы. Уақа атыпұ рыман заатәи аңыз-тә шәышықәсеи адольтментә гәыпқәеи. Иара убас итцаан Очамчыра араион Арасазыхь ақытан заатәи аихатә шәышықә-са иатцанакуаз аиланхартә. Атыхәтәан, 2008 ш. инаркны Д. Бжъаниеи И. Цнариеи еицтыртцауан даара аинтерес ду змоу, макъанагы цқьа атыхәтәанза итцаам, аенеолит аамта иатцанакуа Отхаратәи апсыжыртәкәа.

1998 шықәсазы Д. Бжъаниа аусура далагеит В. Бжъаниа инапхгарақны иказ Апсны Ахәынтқарра атоурыхтә бақатә тынхара аусбартафы. Ашьтахь, 2010 ш. ихатә ари аусбарта де-ихабхеит. Ари аусура иатахын апшыхәратә усурақәа, аекспедицияқәа реиқәаара, иахьатәи ахтнықалақь афнутқа еиқәханы иказ абақақәа рыхьчара. Ари аусқәа зыжәа иқәлаз иакәын Д. Бжъаниа.

Иазгәоумтарц залшом Д. Бжъаниа ироль археологиятә конфере-нциакәа реиқәарафы. Урт рызкын археологцәа хәтәрақәа И. Воронови, М. Трапшыи, Г. Шамбеи. Апсны анаукатә блокада апыхразы рапұхәтәи шыағаны икалеит Д. Бжъаниа ак-тивла дызлахәыз, «Кавказ ато-урых, акультура, атцасқәа, абыз-шәа» зыхъзыз аконференция. Рапұхъа акәны ари аконферен-ция иалахәын Урыстәылатәи археологцәа. Урт рахьтә азәыршык ашьтахьгы иара Д. Бжъаниа ицны имәапыргон археологи-атә усурақәа, еицыркыпұхуан астатиақәа, ирзаатғылон Апсны ажәйтәзатәи атоурых агана-хь ала ицәыртцауаз аймак зцыз азцаарақәа.

Апсуа тцаарадырра, хәтәла археология ахырхартәфы Д. Бжъаниа илагала акырза иду-уп. Атцарауаф иусумтақәа хәи змазам тоурыхтә бакоуп. Ащыза, атцарауаф Демур Семион-игъа Бжъаниа игәалашәра хәцзаауеит наунагза.

А. ЦОПУА,
Апсуа хәынтқарратә музеи
адиректор

«Асабша ашьыбжышьтахь»

Шәарах Пјачалиа ихъз зху Ткәарчалтәи ахәынтқарратә акомедиятә театр ағы имәапы-сит Мар Баицъиев ищымта ала иқәыргылаз «Асабша ашьыб-жышьтахь» захъзу аспектәкль агъхьарбара. Ари аспектәкль ала иаартуп Ткәарчалтәи ате-атр ақәыргыламта фыцқәа рыр-бара асезон. Мар Баицъиев еицырдыруа кыргыз драма-тургуп, иара ихъз атеатр абзи-абафцәа уажәадагы ирахахье-ит. Ткәарчалтәи атеатр ақны уажәагъхьагы иқәдыргылахъан даеа ищымтақ алагы аспектәкль «Дуель».

«Асабша ашьыбжышьтахь» трагикомедииоуп, иара шоуп хы-хәтәкны. Мар Баицъиев ищымта агъшәахь еицеигеит атеатр асахьаркыратә напхгащы, арежиссиор – ақәыргылаф Сыр-беи Сангәлиа. «Асабша ашьыб-жышьтахь» агъсуаа хабзаза-ра акыр иазааигәоуп. Апсуаа

шықәса рзы. Асценафы идырбаз рапұхәтәи спектакльхеит Асо-вет Еидгыла Жәлар рартист, аре-жиссиор, апсуа драматург Шәа-рах Пјачалиа икомедия «Ачара ду». Актиор ду идуней аниапсах ашьтахь, атеатр иара ихъз ахцан. Апсны Жәлар рцынцътәи-латә еибашъраан атеатр аусура аанкылан. Аибашъра ашьтахьтәи рапұхьазатәи қәыргыламтахеит Самсон Чанба иажәабжъ «Ато-уба». Хаамтазгыи аусура цоит иааипұмырқьазакәан. Планла акультура аминистрра ақын-тәи атеатр иаду аспектәкльқәа инарчыдангы, Сырбеи Сангәлиа иажәақәа рыла аус здыруло фба-хпја қәыргыламтақәа ыкоуп. Хәа-рада урт зегыи ахәагъшәа рзоуп изыкарто, убри ақынтә атеатр ахыбрафы рырбара мәапысраны икоуп. «Аспектәкль ақәыргыла-ра ахарцъи аңбабааи маңымқәа ирыцуп. Аха, хусура еицазырхо хәа акагыи хамам, акультура

хтсәқәеи, аспектәкль ақны иа-арпұшу ақьабзқәеи еиқәфыртуеит, цъара-цъара даара еипұшуп. Асиужет ағиашъа инакәыршәа-ны, ақытәф ашкол арцащыс аус зуа Қарбеи, Москва атцара зтоз ичқәын агъшъарамшқәа рзы афнықа даауеит. Рпја иаара иа-зыпұшыз атаацәа ргәырбъара хәаак амам. Аха, иара данаау-аз дааигеит атцара иицызтоз игәы дақәшәаны хәтәщызас иигаз Ашьна. Лара лтаацәа иртаххоит рыпұхәзатә дызла-нагалаз ауаа, уаф ибла иамбац ачара лзырурц. Аспектәкль арежиссиор Сырбеи Сангәлиа ихәоит, атрагикомедия агъс-шәахь ианеитеигоз, гәыфба-ра шимамыз ақәыргыламта ахәапұшцәа ишыргәагъхо азы. Арежиссиор иажәақәа рыла, атекст аитагараан ауадафракәа ықан, избан акәзар уи агъшәа анырнаалара ус имариазамызт, аха ахықәкы нагзан, адиалогқәа гәеихъшырада пұсышәала ир-цаажәан. Аспектәкль агъхьар-бара рәазыкартоң шықәсык афнытқа. Иара азыхәан мацара фыц иқатан адекорациақәа. Ақәыргыламта иадыпұхьалан аагъхьара зыртәз актиорцәа фарацәагы. Убри аан ихәатәуп, Ткуарчалтәи атеатр атруп-па ишеиднакыло жәохәфык инарзынапұшуа актиорцәа. Урт рыбжъара икоуп Апсны Жәлар рартистцәа реипұш актиортә ка-зара знапахыи макъанагы иааз-го ағаргыи.

Сырбеи Сангәлиа ихәоит, акол-лектив рыбжъара атыпұ ду шаан-накыло ахәоуеиқәшәара, аицхы-раара, агышәеимдара. Ишдыру еипұш, зхәоу еиқәшәо атаацәара еснагъ аихъзарақәеи, алтшәа бзиеи рымоуп.

Ткәарчалтәи Ахәынтқар-ратә акомедия атеатр агъдан зкыи жәшәи фыншәажәи жәохә

аминистрра еснагъ ахатгыла-ра хартоит», – ихәеит атеатр адиректор Адамыр Гәынба. Уи иажәақәа рыла, атеатр аналпха-ра есышықәса акультура амини-стрра ашқа аплан нарышьтуеит. Уақа иарбоуп иқәдыргылараны икоу аспектәкль ахъзи уи ита-ху ахарцъи, аминистрра урт аз-гәатақәа анышьақәнарбәбәалак анафс ауп ащымта аус адулара ианалаго.

Хәарада асеипұш ақәыргы-ламтақәа мәапұгалатәуп, урт Апсны араионқәа зегыи рфы иатахуп. Аибашъра ашьтахь ихысхәхаз акультуратә пста-заара шытыхтәуп. Ағар ате-атр агәбылра дырктәуп. Атеатр аазагоуп, хдырра еизырхагоуп. Ахәапұшцәа рақәзар, аспектәкль гәахәара дула ирыдыркылеит. Уи аршахатуан аспектәкль ан-хыркәшаха ашьтахь акраамта еихымсыбъуаз анапеинкьаб-жықәа.

Апсны абыргцәа рхеилак ахантәащы Апполон Думаа дре-иуан азал ағы итааз ахәагъш-цәа. Иара ихәеит даара агәахәа-ра шинатаз ақәыргыламта атцаки, актиорцәа рольқәа иргәылана-халаны рыхәмаршьеи. Апполон Думаа ибзианы игәалашәоит Ткәарчалтәи атеатр анагъцази, уи еснагъ иамаз атрадиция бзи-ақәеи. «Уажәи атеатр иатцагылаз актиорцәа фарацәеи, иахьатәи аналпхгареи урт атрадицияқәа мырззакәа, уи моу еихаха-уа иааргоит. Избо агәахәара снагоит. Акультуратә хәыштәа-рақәа рығиара атак ду амоуп ахәынтқарразы, ағар урт иртаа-уазар ауп, акультура агәбылра ры-мазароуп урт хәа азгәеитеит иара.

Ашықәс нцәаанза аспектәкль «Асабша ашьыбжышьтахь» ддырбараны икоуп Апсны ара-ионқәа зегыи рқны.

Елана ЛАШӘРИАПҖА

Аматематикатә олимпиада «Ассара»

Жътаарамза 23 инаркны 27-нза Майкәаң ақалақь, Адыгатәи ахәынтқарратә университет ағы имәапысит азғабцәа рзы аматематикатә олимпиада «Ас-сара». Ари аолимпиада рхы аладырхәйт Апснытәи ашкол-хәыцқәагыи. Урыстәылатәи 15 регион рқынтә. Апсны, Аахыц Уапцтәыла ухәа зынза 50-щык ашколхәыцқәа 6-10-тәи аклассқәа рқны атцара зтоц, аматематиказы ирымоу адыр-рақәа рыла еиндатлон.

Ареспублика Адыгъеи ала-датәи ахәтәфы икоу ашь-хәахаракыра Ассара ахъз зху аолимпиада апрограма хәымш иртагзан. Аолимпиада

алахәцәа ф-турк рзыпшын, аиа-aira згаз ақәратә категорияқәа фба рыла иалкаахон: аицбы-ратә лига, аихабыратә лига хәа. Урт иранашъахоит адипломқәа 1,2,3, афазарақәа, иара убас архәабжыңцқәеи ахамтақәеи атыхәтәантәи аетап ақны зхы бзиазаны иаазырпшыз рзы.

Ажиури аилазаара иалалеит Жәларбжъаратәи аматемати-катә олимпиада, Китаитәи ахә-са рматематикатә олимпиада ухәа рфы аиааирақәа згахьоу. Ажиури ахантәащыс дыко-уп Жәларбжъаратәи ашкол-хәыцқәа рматематикатә олим-пиада ағы Урыстәыла еизгоу акоманда азыкатцаф, Адыгъе-

иатәи ахәынтқарратә Универ-ситет аматематика артцара атехнологияқәа рлаборатория аналпхгащы Кирил Сухов.

“Азәгыи изы имазазам ама-тематикатә аолимпиадақәа рфы ачқәынцәа еиха рхы ша-ладырхәуа азғабцәа рааста. Аха атцарадырра хьаас иа-мам дычқәыноу дызғабу, хәа акрызтцзкуа уара ишухасабуа ауп,” – ихәеит Кирил Сухов.

Аолимпиада аетапқәа ры-дагы алахәцәа ирзыпшын игәылтәауа атцарадырратә, акультуратә программақәа: аеазыкатцарақәа, арғиаратә мастер-классқәеи алекци-ақәеи.

Апсуа литературатә бызшәеи адиалектқәеи реизыҕазаашыязы гәаанагарақәак

Октябрь 27 – апсуа бызшәа амш азгәахтоит, ишдыру еиңш. Аха уи иаанагазом шықсәкы ахтә зны, рыцхәк алкааны убри аены мацара, мамзаргәы амзар аҕны ари амш згәылазыгзас ам-чыбж итагзаны ххатәы бызшәа аиқәырхареи арҕиареи ирызку аусмҕаҕатәқәа мҕаҕаагар иазхоит хәа. Зыхдырра атҕың аҕы иҕоу дарбан апсыуазаалак изы ибызшәа гәакыа – Апсуа бызшәа – иамшныҕазаароуп есымшагәы.

Абызшәа еснагә иҕео системоуп. Апсуа бызшәагәы аҕиара хырҕа-гала амҕақәҕареи аиқәырхареи, еиуеиңшым хырхартала атҕи-ареи рнапы алакуп Аңсны антҕыңгы зыхыз еицырдыруа азәырҕы

Ажәлар рзеипҕшбызшәа аҕиараҕы ичыдоу атып аанна-кылоит алитературатә бызшәа ашыақәгыларә. Абызшәадырратә теорияҕы алитературатә бызшәа ашыақәгыларә ахатә аиҳарашык ашыра аҕаларә иадырхәалоит. Апсуа литературатә бызшәа акәзар, уи шыақәгылахыан апсуа шыра калаанзагәы хәа иҕхьазон академик Н.И.Марр. Уи хатәла ари азтәара чыдала дазаатҕы-ланы иштмтәаацызгәы, иара ибзианы иидыруаз апсуа жәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа убриакара ихатәран, ажәлар рыҕҕстазаара аназа-аазара зеггы шытыркаау-ан, ажәлар рзеипҕшбызшәа аҕиараҕы рымехаркыртә еипҕш хәа иҕхьазон атцарауаф Н.И.Марр 1912 шықсәзәы, раҕхьаза Апс-ны данаа инаркны, апсуа быз-шәа атцареи ажәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа реизгареи даара дрызфәлымхан. Уи итәфцәагәы – инагоу абызшәадырҕцәа А.Ген-кои, В.Кәйкәбеи ишҕа ихыланы ари аус даара ҕхьаҕа иргеит.

Убыскантәи аамтәзы ауп (1916 ш.) Н.Марр ианазгәаитазгәы: «Устная литература носит в себе все качества создательницы общего языка. В частности, в абхазской устной литературе и сейчас, когда работа только что начата собиранием ее памятников, мы находим, очевидно, давно сложившийся общий во многих отношениях литературный язык; что касается содержания, то оно отражает древнейшую религию кавказских коренных народов, астральный культ с поразительной жизненностью» (Н.Я.Марр, «О языке и истории абхазов», М, 1938, ад.126). «Литература не только бывает у народов без письменности, но часто она является более надежным и богатым источником для изучения языка, этой души народа, чем обширная искусственная литература с письменностью» (иара уа, ад.125).

Ажәлар рзеипҕш бызшәа ҕырхәалатәи аформа ашыақәгылареи аҕиареи рҕны ичыдоу атып ааныркылоит жәлар рныхәақәа, реизара дукәа – Лыхнаштеи Мықәаштеи реипҕш иҕоу. Араҕа иқәгыланы ицәажәо ажәа азказа дуцәа, хәарада, ажәа асахьаркыратә ган инаваргыланы, идырҕион абыз-шәа аофициалтә стильқәагәы. Ажәала ахәрақәа зырҕьоз ажәахәафцәа дукәа ажәлар зеггы иеицырзеипҕшыз аусқәа иахьырацәажәоз, иахьырызбоз атыпҕқәа алхны иҕан. Апсҕны ахи атҕыхәеи ирыхьзон уаҕа ихәаз Ажәа, уаҕа избаз Аус. Ажәлар рзеипҕшбызшәа аҕиараҕны аизара дуззакәеи ажәабжьхәафцәеи тыпҕс, рольс иааныркыло макьа-назы итцәазам, хазы иззаатҕылатәу зтәараны иҕоуп хәа сгәы иаанагоит.

Ацәажәаф бзиа захьыз – уи дзацәажәоз ажәлар рхи ртҕыхәеи дырны, ажәлар зеггы рхьаа ихьа-

аны данцәажәоз, дзацәажәоз дызларацәажәоз абы-зшәа даа-ра дазхәыцуан, ишәон-изон, даа-ра ицәуан, абыртқал икылихуан, ацәажәафцәа дукәа ражәахәаҕы адиалекттә чыдарақәагәы маҕын еиҕа, иказаргәы иалкыны, ула ихгыло акәымкәа, зеггы ирзеипҕшны иеиыркартә ихәан, избанзар иажәахәа изырҕуаз зеггы ирзынырхан – дладатәума, дфадатәума. Уи гәастартә еи ҕш избейт 1974 шықсәзәы ажәабжьхәаф ду Сақаниа Маадан саниҕцәажәоз: уи иажәабжькәа анысзеиҕеиҕәоз, сара сыма-цара сакәымкәа, жәларык иаҕхьа итәо-ушәа, урт иирахартә еипҕштәкыа ибжыи ҕеицыхны дцәажәон: иинтонация чыда ауп раҕхьа сыбла ихгылаз. Ашыахьы атекстқәа жхылаа-ны аус анрыдызулоз ауп иангәаста – ихатә дшыбзыҕтәызгәы (ақ. Дәрыпшь дын-хон, диит Ацандара ақытан), иажәахәаҕы бзыҕтәи адиа-лект иазчыдақәоу ашытыбжькәеи ажәа-формақәеи шмачу. Иажәахәаҕы уамашәа иубартә еипҕш еиле-игзон, иеинираалон бзыҕтәи иабжыи-уатәи адиалекттә чыдаказшыақәа. Абри ауп хәа сгәы иаана-гоит ажәлар рзеипҕш-бызшәа захьзуҕы. Ажәлар рзеипҕшбыз-шәа ауп «ҕырхәалатәи алитера-туратә бызшәа» хәа Н.И.Марр изихәозгәы хәа сазхәыцуеит. «Ғыралатәи алитературатә быз-шәа» хәа дызфүҕы, иахьа ашы-ратә (аорфографиатә) ҕҕарақәа рыла инормарку алитературатә бызшәа ауп.

Жәлар рныхәақәа, реизарақәа театр дуззакәан, жәлар ирака-демиан, апсуа бызшәа иака-демиан. Ацәажәафцәа дукәа ракәзар, иакадемикцәан хәа ухәар аугеит. Анцәа ицышьоуп абас еипҕш иказ Жәлар рака-демикцәа ззухәар ауаз – Чатә Чагә. Сақаниа Маадан, Ғаргь Ға-бечиа реипҕш иказ ажәахәафцәа рхәамтәқәа зну ашәкәқәа ахьа-моу. Урт рхыҕхьазара иацлап хәа сгәы иаанагоит Апсуатцә-аратә институт аҕны ихәмоуи, еггыс еикәханы иҕоу аудио-видео кассетақәагәы абасала ахырхарта рытаны ус рыдулазар. Урт апсуа литерату-ратә бызшәа иауасхырны, иалагамтаны иа-зыпҕхьазатәуп хәа сгәы иаана-гоит.

Апсуа литературатә бызшәа ашыақәгылареи, атоурыхи, уи аҕиара апроцесси иридхәа-лаз атеориатә зтәарақәа чы-дала аус рыдылулон аибашьра ашыахьцәкыа изаамтанымкәа зыҕҕстазаара иалтцыз атцарауаф, афилологиатә тцәарадыррақәа

хҕарауаа – абызшәатцәафцәа. Урт азәырҕы хазну ашықәс азы рныхәатә шықсәхьйрақәа иҕоуп. Убри аҕнытә, ари атҕыжыымтә инаркны хгәзет адакыақәа рҕны апхьафцәа ишәыдаа-галалоит еиҕа шазызфәлымхәахәп хәа хгәы иззаанаго русумтәқәа.

Иахьатәи аҕны иахкыиҕхьуеит, сынтәа диижыҕеи 70 шықсәа йуа, хбызшәа гәакыа аиқәырхареи арҕиареи зылшамтә маҕым-кәа иадыз, зыуафара харакыз афилологиатә тцәарадыррақәа ркандидат, адоцент Емма Кьаамын-иҕа Кьылба лыҕҕстазаара айыхәтәантәи аамтәқәа рзы иаҕылцаз, апсуа ли-тературатә бызшәа аҕиара иазку лусумтә.

ркандидат Концъариа Валенти-на Хаҕымет-иҕхьа. Уи иахзаан-лыжыит лдоктортә диссертация иахәтакыз «Из истории абхазского литературного языка» захьыз аусумтә шыахә (Акәа, 1986). Аха лара лышьтахь ари атема азәҕы дафзам, хгәы итцхо-ит атцарауаа зеггы аха... Атцарауаф лгәаанагарала, апсуа ли-тературатә бызшәа ацәырцразы уи атышәныртәаларазы жәлар рҕаҕыцтә хәамтәқәа ирытцаркуа даара ишырацәоугәы, алитерату-ратә бызшәа атышәныртәалара наза анаиуз, ашыра аныкала на-хыс ауп. Ус еипҕш иҕоу али-тера-

туратә бызшәа хацыркын 1862 шықсәзәы, П.К.Услар ишыақәир-гылаз раҕхьатәи апсуа алфа-вит анеиқәиршәа, уи ахархәара анаиу итыжыыз «Апсуа бызшәа» захьзу ашәкәы аҕны.

Апсуа литературатә быз-шәа ашыақәгыларә раҕхьатәи апериодқәа раан (1862-1921 шш.) ахархәара рыман Апс-ны иахҕылоз адиалектқәа рыфбагы: абжыуатәиҕы аб-зыпҕтәиҕы. Адиалектқәа ажәлар рзеипҕшбызшәаҕы реидтца-ра имариаз усмызт, избанзар, амхаҕырыра ашытахь урт рыб-жыра иказ Ғымстәтәи адиалект аныкамла (Ғыма зеггы анахырга Тырқәтәылаҕа), дара ҕсабарала иеипҕышыуаз, алитературатә бызшәа шыатас иаиураны иказ.

1919-1921шш. рзын итыцүа иалагаз апсуа жәлар рзеипҕш газет «Апсҕны» апсуа лите-ратуратә бызшәа ашыақәгыларатә процесс зеггы хнаркәшеит. Ша-махамзар агазет аномерқәа зеггы еидызкыло, иахьа хнапаҕы иҕоу ашәкә шыахә «Апсҕны» 1919-1921шш.» захьзу, Апсуа-атцәаратә институт итҕажьыоу иреиҕызоу аусумтәқәа иреиуоуп. Хнапаҕы иҕоуп апсуа лите-ратуратә бызшәа ашыақәгыларатә процесс аилкаара зырманшәало, зегь рыла аенциклопедиятә ҕаз-шыа шытызхыз ашәкәы.

Абрака сазаатҕылар стахуп даҕа зтәараакгы: апсуа ли-тературатә бызшәа ашыақәыр-гыларәҕы Апсҕны антҕц инхо апсүаа ражәахәа тыпҕс иа-аннакыло аилкаара. XIX ашәышықәсәзы зыҕсадгыл иахыргаз апсүаа ҕыралатәи апсүа литературатә бызшәа ашыақәгыларә апроцесс иалхәы-дааны инхеит. Даҕакала иаххәо-зар, апсүа литературатә бызшәа ҕырхәалатәи аформа апсүа жәлар зеггы еицдырҕиазтҕы, уи хатәааны, иҕәылтәааны имҕаҕы-суазтҕы – Далаа, Цабалаа, Ғы-маа, Самырзаканаа, Абжыақәаа, Ахчыпҕсаа, Ғсхәаа, Халтцысаа ухәа Апсҕны инхоз апсүаа зеггы алахәны, урт амхаҕырыра иана-га нахыс, апсүа литературатә бызшәа ашыратә форма ҕахцар акәхеит хара Апсҕны иаанхаз апсүаа хәмацара, ахәхә еиҕ-сеипҕш еишыршаз ажәлар рых-әтак – бзыпҕаа, абжыуаа, зыҕны ишықаз «имхаҕырыхаз» Самыр-заканаагәы. Ажәакала, ҕыра-латәи апсүа литературатә быз-шәа ашыақәгыларә мҕаҕысуан, ажәлар рыбжара анырҕыркыа ашытахь. Ажәлар рыҕыс рзеи-вымго аҕынза инаганы ишықаз ирыхьзеит, жәларык рахаса-балагы рыҕыс еиқәнархе-ит апсүа шыра (иәахәаҕш: Алықса Гогәуа Дырмит Ғәлиа ишәышықәсхьтәра иазикыз ажәабж «Амонолог»).

Ус анакәхә, иааит аамтә уажәшьта ҕырада амадара ана-муаз. Уи абызшәа амадаратә, аккоммуникативтә функция хада ныкәызго акәхеит. Омар Беигәаа дуггы мшынынрцәынтәи иа-афуан ишырабжы: «Ижәыҕла асалам шәкәқәа, шәыбжы хшәырхала!» хәа. Уа иказ апс-суаа дрылабжыон: «Ижәыҕла Апсҕныҕа асалам шәкәқәа» хәа. **Ара Дырмит Ғәлиа ижәлар дышрытцәгылаз еипҕш, амшын нырцә иказ апсүаа дрытцәгы-леит Омар Беигәаа ду. Урт ир-зеипҕшны ирыман рхатәы быз-шәа – Апсҕшәа агәрагара. Уи агәрагара даара ианыцәҕызгәы, ианамуазгәы...** «Ахатәы абыз-шәа агәрагарала иеипҕшзамхеит Ғаргь Чачбеи Дырмит Ғәлиеи», – ихәон иеицырдыруа апсүа ца-рауаф Владимир Атцариа. **Хбыз-шәа агәрагароуп апсүатцәара шыатас иамоу. Убри Агәрагара ахьынзаназо иназоит хнапы злаку аусқәа зеггы – Ахәынтқар-ра Ахадә инаркны атәи дзаазо Ан лкынза.**

Хаҕсшәа агәрагара ауп изыркатца Омар Беигәаа, тырқәшәала иҕыз иусумтәқәа рыхәтак апсшәахь иеиҕаганы Апсҕныҕа раашьтра иқәарабжа дыштысхьазгәы. Тырқәтәыла инхоз апсүаа рцәажәашыақәа зеггы тцәаахьан, идыруан Омар Беигәаа. Ғырхәалатәи иажәахәаҕы д-Абжыақәатәын, ҕыра-латәи иажәахәа акәзар, уи иақәшәомызт: Тырқәтәы-ла инхо апсүаа рзеипҕш бы-з-

шәа ашыақәыргыларә илшеит ухәартә еипҕш инормаркны иҕоуп апсҕшәаала ихәмоу Омар Беигәаа инапылашыратә мате-риалқәа. Урт рбызшәатә анализ излаханахәо ала, Омар Беигәаа ишыратә традицияҕы ихәмоуп хлитературатә бызшәа ҕыра-латәи авариянт чыда.

Адиалектқәа ирымоу абеиа-рақәа зеггы ашыратә лите-ратуратә бызшәа алагалашьа амазам, аха урт цәах бзиақ (ре-зервк) иаҕызоуп, идыртәуп, уи, ииашаны, ианахәтоу иахьахәтоу ахархәаразы атерминҕиараҕы, асахьаркыратә ҕымтәқәа рҕны атыпҕтә колорит аарпҕшразы ухәа. Убри аҕнытә зхы иақәитү ажәахәа – абызшәа агәеи-сыбж ауп; уи абызшәа орга-низмк ахасаб ала атагылаза-ашьа аныпҕшуеит, згәеисыбж бзиоу аорганизмгәы асаат еипҕш аус аулоит.

Апсҕни уи антҕыци инхо апсүаа ражәахәа еизакхароуп организ-мкны, ҕырхәалатәи ҕыралатәи аимадарақәа, аитәнеиаиара бәбәахартә еипҕш.

Алитературатә бызшәа аиҳа-рак асахьаркыратә литературатә бызшәа, аизхазыҕыраҕы ажәлар рзеипҕшбызшәа, ражәахәа азхәаҕшра ада ҕсыхәа шыҕам атәи иҕеуеит Ш.К.Арстаа «Апсүа литературатә бызшәа аграмматика» захьзу ашәкәаҕы. (Акәа, 2002, ад. 11): «Иахьатәи апсүа бызшәа иамоу абеиарақәа уаҕы ицәеишартә ахархәара рымоуп Б.У.Шынқәба ирҕиамтәқәа рҕы. Ара еидкылоуп ажәлар рбызшәа абеиарақәа, апсүа литературатә бызшәа уаанза иамаз аихьза-рақәа, урт ирзырхәуп, еицыхуп, иртбаауп.

Иахьатәи апсүа литературатә бызшәа (апоезия бызшәагәы, апроза бызшәагәы) алексикатә, аграмматикатә, асахьаркыра-м-чхаратә, астильтә беиарақәа излақоу Б.У.Шынқәба ирҕи-амтәқәа шыатасгәы, ҕшшысгәы, гәыцәсгәы ирымоуп. Ари зыб-зоуроу Б.Шынқәба имоу абахәтарә мацара акәзам. Апсүа жәлар рбызшәа абеиа-рақәа ҕәырчаха-ҕәырчаха иа-аиццо реизгараҕы уи иакара ацьабаа дарбанызаалак ҕсыуа шәкәыфдык имбац».

Абызшәа аҕиара мҕаҕы-суеит еихсыҕырада, еиҳарак уи ажәартә еилазаара. Абарт аизхарақәа дарбанызаалак ашәкәыфды дрызхалароуп, дырцәыхарамхароуп.

Ажәакала, ашәкәыфцәа, ажәахәафцәа реипҕш, ирылдыр-шароуп абызшәа ахьықәзаалак-гәы: ладеи-ҕадеи, иарбан чыда-разаалакгы беиарас иҕхьазаны еиларыгароуп, ишьтырхроуп, еиҳархароуп, жәларык зегь ирхьыргзароуп. Ажәа «ацынцәа-рах» иаххаштырц, иахцәызырц акгы агымкәа ишықаз, ажәлар зеггы ирзеипҕшны иаакалеит, ароман «Ацынцәарах» абзо-урала. Убас ажәақәа «Ачыкәахә, «Асду», «Акәашамца» уб.ит. Уи зылшо, изуалу ашәкәыфцәа ракәзар, атцарауаа иахуалуп хбызшәа иатәу ҕәырчахак цьар-гы икамыршәкәа аизгара. Апс-ны аҕнуцкеи уи антҕыци ихәмоу ацәажәашыақәа зеггы Апсүа жәлар рзеипҕш бызшәа иахәтак-ны икалароуп, уи ҕырхәалатәи аформаҕ еипҕш, ҕыралатәи аформаҕы.

Тагалан Аңсны

Уи ипсадгьыл ихьчон

Аңсны ашәартә ду иантәгыла, Бьарштыхла аба иҕагылаз. Аңсадгьыл айеицәа ираңгыла, Аиаира ами хайдайас иаңгылаз.

Август 14, 1992 шыкәса амш кахха ипхон итынчын аңса-бара, досу рускәа ирҕын. Ус ажәлар иаарылафит аибашьра хлымзаах ишалагаз.

Аибашьра иацуп агәакра, ахтәара, алабырз, аңсра. Ари ажәабжь злымха иташыз Аңсны ахьаа зхьааз аңсуа жәлар, Нартаа дукәа ркәырча-ха мцабзны излаз, игылт азәк иеипҕш ибәбәаза. Урт ырылан ашыха ашылапәфы иштыоу ақыта Бәада аңацаагы. Уи аҗеицәа гәымшәәкәа дыруазәкуп ҕшрей сахьалеи еинаалаз, җазшала иаамысташәаз, җарадыррала инагаз Даур Шьаликәа-ипҗа Ашәба. Шьаликәа Ашәбеи Наира Җачлиаңҗаи ираазеит ҕшьоык ахшара, хоык атыпҗацәеи рҗазатә Даури. Ари аәнаҗәфы ахра ауан ахәатәеикәшәара, аилибакаара, аихзызаара. Ани аби рыхшара ирылараазон аңсуара, аихаби аитцби рыпатуе-икәцашьа, аңсадгьыл абзиа-бара. Даур иахәшьцәеи иарей еиуеипҕшым азнааткәа рыла атцаракәа ирылгахьан. Ашкол даналга дталейт Урыстәыла ирейхау атцарайурта. Занаатла дматематикын.

1991 шыкәса рзы аусура далагеит Очамчыратәи аңсуа школ аҕы рҗафыс. Иахьатәи аамтәзы уи ашкол аҕны 11-тәи акласс ихьз ахуп. Ас еипҕш икәз арҗыс, аңсуара иаазаз, ихәыцуаз, зани заби рабжьгаракәа гәык-ҕысыкала издыз-кылоз, захәшьцәа ирыхыза-ауаз, изалшозма ипсадгьыл ахақәиттәра ипҕсы ахтнмцдар. Даур Ашәба иеибашьратә мҗа ахы акит Гәдоута. Анафс Тамшь амҗа хада аанкылараз абаржакәа анызхытцуаз ишыз-цәа дрылагыланы фырхатцарыла дейбашьуа диасуеит икыта гәакьахь. Далалоит Бәадаа рбаталион «Аңсны».

Даур аибашьра ацәахәаҕы иааирҕшуаз ахатцаракәа дрылацәаажәо, ицәааа чыдаракәа дырзаатгыло, илгәалалыршәоит зашыцәа ирывагылаз, аибашьы, Бәада ақыта ахада Циала Ашәпҗа:

-Даур изы ажәа ахәара сцәуадафуп; лхәеит лара, лыблакәа лабырзыла итәыз

илидырхәо... Даур зыла-мыс харакыз, заҕсуара мы-цхәы иахзызауаз, ахзыргара иашьтамыз, мыцхәы ацәажәара эказшьамыз азә иакәын. Иара Урыстәыла атцара ахытцоз аңсуа матәа ишәцаны дызлаз амилаҗ дрылагылан, акәашара-ратә ансамбль маҗ еиҕкаа-ны иман. Ажәыларакәа раан ачкәынцәа драбжьон, ишәон изон, аңстбаракәа маҗхартә еипҕш аускәа шыақәиргылон.

Аибашьра анеилга ашьтахь Даур Ашәба аапҗхара ирте-ит царауафк иахасабала Аңс-нытәи ахәынтқарратә универ-ситет ахь аусура. Аха иара уи мап аҗәикит. Хапсадгьыл макьанагь ишәартуоп, хгәы хәанызароуп, – хәа еыҗгас иҗатцаны.

Даур хатала Лабратәи ахырбәбәартәкәарҕе дантәаз, аамтәк шааиаулак ишыга аацәырганы амшынцәа ишәуан. Абар май 10, 1993 шыкәса рзы ианиҗтаз. «Абар уажәштыа мызки бҗаки инейханы итүеит ахырбәбәартә кны Лабра хтәоижьтеи. Сгәы иаанагоит даҕа шыаҕак ауп ихагу Аңс-ны зхәынчарц иааз ақыртуа ир җыххаа икәахтарц. Убриа-зы иатахуп иахьынзалшо аид-гылара хажәақәа рейбытара. Уажәштыа иаамтәзар җалап иахьа уажәраанза зыҕсыдгьыл азы згәы мыблыц, аганахь иа-воу ишәгәалашәыршәар х-Аңс-ны ашәартә иштагылоу. Аңсад-гьыл ахьчара ипҗшыоу уалуп Аңсны икәынхо ауаа зегь хзыхәан! Шәхы шәамеигзан Аңсуаа рычкәынцәа!»

Д. Ашәба аиааира ааигәа-харц азы имч илша, зегьы ази-кит атыхәтәанынза, Аиааира амшгы иблала ибеит. Аха, уи анафсгы иҕәы рҗынчны ашны даанымгылеит . Аңсны ашья-пы икәыргылатәын, ихьчатәын ахәаакәа. Уи дтәхейт иматцуратә уалпҗшыақәа рынагзараан Гал араион аҕы, декабр мза 8 1996 шыкәсазы.

Даур Шьаликәа-ипҗа Ашәба аңсадгьыл ахьчараҕе иаа-ирҕшыз агәымшәарей афыр-хатцарей рзы ианашьоуп Леон иорден. Уи дтаацәаран, дарбьажәаны дивагылан ипҗшәмапҗхәыс Нона Воупҗа. Даур иахәшья гәакьа Аида Ашәпҗа илгәаларшәо илхәоит. – Анарха шырмауаз мҗашьо иҗан сашьей стәеи, убас рхәатәы еикәшәо еицынхон.

Даур анышә дамадоуп Бәада. Згәырҗа иазымиаиз уи иаб ичкәынзатә ишьтахь рацәак нимцит. Иан, Наира Җачлиа-Ашәба лакәзар, лышықәсқәа рейхарак гәыршала итәын, ааигәа лы-дунеи лыпсахит.

Аңсадгьыл ашәартә иантәгыла уи ахьчараз абҗыр шьтыхны аҗа иҕагылаз зегь фырхатәоуп. Урт рыхьзқәа хьтәы нбанла аңсуа жәлар рҗоурых иазныжуп. Хара, изызхәаа аҕар, иахуалуп урт ргәалашәара анаунагзатәра.

Алхас ҖҖСАРДИА

«Аңсны – Җагалан аңшшәқәа»

Имҗаҕысит VIII – жәларбжья-ратәи арт-плениер «Аңсны Җагалан аңшшәқәа».

Рапҗхәаза акәны ари апрокеит еиҕкаан 2013шыкәсазы Аңс-нытәи ахәынтқарратә универ-ситет аҕы, Аңсны акультура Аминистррей, Амилаҗтә карти-накәа ргаллереиен рнапхгара-ла. Сынтәа уи амҗаҕгара алыр-шахейт Москва Аәни, Аңснытәи ахәынтқарратә университети рейҕкаарала.

Ацәыргакәҗа аалыртит Ацәыр-гакәҗатә зал аихабы Ельви-ра Арсалиа. «Жәларбжьяратәи арт-плениар ахыркәшара иамшуп иахьа. Ари зегь ирейҕу тагы-лазаашьоуп Аңсни Урыстәылеи хсахьаҗыхәцәа рейбадырразы. Хара Урыстәылатәи хасасцәа – асахьаҗыхәцәа арт амшқәа рз-тәи русура, рырҕиараҕы хымҗа-да ианырцшхоит Аңсны ахаҕра, уи хәарада аинтерес ду атдоуп.»

Ауниверситет, аказара афа-культет адекан Нугзар Логәуа асасцәа бзиаала шәаабеит хәа рахәо: «Уаанза хпрокеит реа-ладырхәуан Нхыҗ-Кавказтәи Аладатәи Уаҗстәылатәи, сынтәа иахзааит, аапҗхара захтәз шыҗьа асахьаҗыхәцәа Москвантәи, шыҗьа – Санкт-Петербургтәи, шыҗьа – ақалақь Нальчикнтәи, зынза аус хуан 5 мыш, абри аамтә кьаҕе итагзаны хқоллегацәа аусура ду мҗапыргейт. Уи арака ижәоит рапҗамтәқәа рыла.

Анафс ажәа рырҕейт арт-п-

ленер асасцәа: Ақәа ақалақь, Москва Аәни ахатарнак иры-диныхәалеит ацәыргакәҗа иалахәыз зегьы рырҕиаратә мшқәа.

Ацәыргакәҗа дырцшзон арт-плениараҕы иалкаахаз аҗыхымтәқәа, урт рахьтә ирацәоуп угәы иал-нахыша. Асасцәа ирылдырше-ит ахы Җагалан Аңсны иамоу аңшшәқәа, аңшзара аарцшра. Артплениер иалахәыз атааит Аңс-ны ирейҕызоу атыҗ цшзарақәа, Ақәа, Афон-Җыц, азия Ритца. Иапырҕейт иблахыгоу Җагалан асахьа. Ублақәа дыргәыргәоит цштәы рацәала еиларсу хәпса-бара асахьақәа. Асахьаҗыхәа зынза изламгы даднапхьало-

ит, датәнатәуейт, игәалаказара шьтнахуейт. Сара хатала истахуп иалскаарц Лаша Габелиа иапҗамтә ссирқәа, Руслан Чхамалиа иҗыхымтәқәа, Серге-и Микович, (Санкт-Петербург) Ольга Иванникова (Нальчик), Елизовета Атрышба, ухәа рқыцә итцырхыз апейзажқәа.

Зынза асахьаҗыхәцәа ицәы-рыргейт аамтә кьаҕек итагза-ны иапырҕтаз ирейҕыаз 70-тыхымтә,еихарак аҕыханцәа, аграфика рхырхартала. Аиҕка-ацәа ражәақәа рыла иаххәозар, асейпш аплениерқәа рымҗаҕгара иартбаауейт хсахьаҗыхәцәа реинырра, аҕар рылапшхәаа ханартәауейт.

Асаркьалых аказараҕе

Иван Кортуа ихьз зху арҕи-аратә центр аусураҕы иха-доу ируакуп ашәахәара,

акәашара, афольклор,жәлар рмузыкәтә рхәагақәа рнафсгы аказара знапы алаку, знапа-ла еиуеипҕшым амаҗарқәа апызто рытцараа, рзыргара. Абри ацентр амчала еиуеипҕшым аамтәқәа рзы имҗаҕдан, Гиви Смыр, Руслан Җандариа, Алек-сунина Ольга, Леонид Черкьези ухәа рцәыргакәҗақәа. Иал-каан иазгәатәтәуп ара еихарак азәҕлымхара шырыруа апро-фессионалцәа, академиатә цара змоу ракәымкәа, ауаа рҕы-рыпсы азыхәан казарала иапызто арҕиафәцәа. Убасейпш икоу дыруазәкуп ааигәа ацәыр-гакәҗа «Асаркьалых ахәаақәа», еиҕызкааз Оксана Смыр-Чме-ренко. Лара асахьаҗыхәратә цараиурта далымгейт, уи дзылгыз Азиндыррей аекономикеи аза-наат ауп аха, лара абри аказара лгәы иалнахит.

Ацәыргакәҗаҕы иҗан 50-усумтә. Урт аҗдоуп асар-кьа цҕеыха иалхны, икоуп иара

убас рахәыцла икәҗаны иапцоу асахьақәа.

Хыпҗхәзара рацәала ата-афәцәа змаз ацәыргакәҗа аартуа ацентр анапхгаҕы Нури Ере-меи-иҗа Кәарҗиа ихәеит автор ирапхьатәиу, хаталатәи лцәыр-гакәҗа агәахәара ду шинато, ил-зеиҕейишьейт лапхьака ақәҕиарақәа.

Асаркьалых аҗсы ахазцо, анапҗаза Оксана хәиҕцәажәа-раҕы иазгәалҕейт: «Сара шықә-сыки бҗаки роуп итцуа ари аказара хык снапаҕы иаазге-иҗтеи. Ус асахьаҗыхәа бзиа избон саныхәычыз аахыс. Арт аҗыхымтәқәа абҗеихарак асар-кьа цҕеыхеи, аҗәеи (смола) еиларшышны ауп ишыҗатцоу. Зегь рапхьатәи сусумтә иахьзуп «Апарпалыкь». Сусумтәқәа абжа-кы икәҗаны иҗатцоуп. Урт рцәыр-гаразы дсыцхрааит Нури Ереме-и-иҗа. Ауаа иргәампхозар сусура иацыцдомызт, аха ирацәафуп изгәапхо. Рапхьатәи стыхымтә аархәеит атаацәара кәыпш. Иапызто асахьақәа зегьы сгәы-сыҗсы иалнахыз роуп». Ока-

Адомино азы IV адунеи ачемпионат

Жьтаарамза 15 Колумбия, Барранкилиа ақалақь аҕы иаа-дыртит адомино азы IV адунеи ачемпионат. Ачемпионат хыр-кәшахейт жьтаарамза 22 азы. Уи ахы аланархәит Аңсны акомандагы.

Арт амшқәа рзы адунеи зегьы аҗынтәи 400-оык инареиҳаны хатәлеи шыҗьа-шыҗьалеи адомино азы еиндатларц Барранкилио ақалақь аотель El Prado аҕы еизейт.

Аңснытәи акоманда аилазаара нагзаны ачемпионат ахь изыма-зейт, избан акәзар, акоманда ахәмарыҗ хада уи аамтәзы Лас-Вегас имҗаҕысуаз адомино азы адунеи ачемпионат далахәын. Ус ишыҗазгы Аңснытәи акоманда алтшәа бзиақәа аанарпшит. Темыр Лакрбеи Виачеслав Касланзиен шыҗьа-шыҗьалатәи рейцлабрақәа ркны 22-тәи атыҗ ааныркылейт.

на Смыр лҗыхымтәқәа рейпш иапызто макьана имачәуп х-Аңсны. Ирацәоуп улапш зыд-хало асахьақәа.

Ацәыргакәҗаз игәаанагара дазаатгыло асахьаҗыхәы Евге-нии Власов ихәеит: «Хара Аңс-ны хашьылоуп даҕа хырхартак итрадицатәу. Азәы икаимтәц җауцарц азы иатахуп адырра, агәаҕра абафхатәра. Ари има-риам хырхартуоп. Излазбо,а-сахьаҗыхәы лусумтәқәа рына-гзашья агәра хнаргоит хара хҕы аказара знапы алаку еиуеипҕшым ахырхартәқәа рыла арҕиара шрылшо. Итабуп хәа шәасхәо-ит атаафәцәеи, аиҕкаафәцәеи». Аказараҗцәафы Анзор Сақания, автор еиуеипҕшым атематикала аҗыхымтәқәа апцара шлыллыр-шаз, азгәато илзеиҕейишьейт лапхьакаҕы ақәҕиарақәа.

Аҗыхымтәқәа убла хызкуа, напказарыла иапцоу жәбар шәылшоит арҕиаратә центр ацәыргакәҗатә залаҕы, амза 31 рзынза. Ишәгәапхо аҗыхымтә аахәаразгы алшара шәоуейт.

Наира САБЕКИА

Хаталатәи азшья азы Саид Ашәба аҗыхәтәантәи атур аҗынза дназейт, аха уака датцахейт, убри аҗынтә хаталатәи азшьяқәа рҕы 20-тәи атыҗ ааникылейт.

Рапҗхәаза акәны адомино азы адунеи ачемпионат рхы ала-дырхәит Аинар Какалиен Виаче-слав Касланзиен .

Акоманда ақапданс иҗоу, иаҕьа-зыҗатцафу Саид Ашәба El HERAIDO акорреспондент даниҕцәажәоз иазгәеитейт: 'Атурнир даара ихараку фазарала ишейҕкаау».

АПСНЫМЕДИА

Ареспубликатә хәынтқарратә усхәартә «Аңснымедиа»

gazeta-apsny.info
apsnygazeta@mail.ru

аҗел: +7 (840) 226-15-75 / 226-59-73
аҗызтҗыҗ: Аңсны, Ақәа ақ, Ажәанба имҗа, 9

Аредактор хада
Ахра АНҚӘАБ

Агазет адцала ифым астатиа ахә аредакция иазшәазом. Агазет ахә–20 маатк.